

BEŞİR FUAD YA DA “BİR İLİM MİSTİĞİ”NİN İNTİHARI

BEŞİR FUAD OR THE SUICIDE OF “A SCIENCE MYSTIC”

Prof.Dr. Abdulhalim AYDIN

Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fak. Batı dilleri ve Ed. Böl. Elazığ/Türkiye

Article Type : Review Article / İnceleme Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1075>

Reference : Aydın, A. (2018). “Beşir Fuad Ya Da “Bir İlim Mistiği”Nin İntiharı”, International Social Sciences Studies Journal, 4(27): 5942-5948

ÖZ

Her bir intihar vakası, fail için karmaşık pek çok ruhsal, mental, düşünsel ve sinirsel uyumsuzluk ve problemin habercisi iken geride kalanlar için de bir yanda derin bir üzüntü kaynağı, öbür yanda da suçluluk duygusuyla yüklü bir kendini sorgulama sürecini beraberinde getirir. Belki de kendi varlığına son verme iradesine sahip tek varlık olan insanın bu niteliği, intiharın her anlamda bir yıkım ve kaosla eşdeğer olmasını açıklamaktadır. Aşağıda belirttiğimiz gibi intihar psikolojik, felsefi, maddi veya gündelik nitelikli olabilir. Birey, bu sorunlarla baş edemediği, onları yaşantısının orta yerine koyup olduğundan asla hak etmedikleri ölçülerde önemseyip büyüttüğü, dahası bunları bir obsesyona dönüştürüp tüm varlığıyla onların objesi durumuna geldiğinde kaos ve ardından yıkım kaçınılmaz olur. Bu çalışmamızda, Beşir Fuad vakasını intiharın belli başlı nedenlerine başvurarak bir anlamlandırma denemesine gireceğiz. Bunu yaparken yaşadığı sıkıntıların her birini bu ölçütler ışığında değerlendirirken, yazarın özellikle dünya görüşünü göz önünde tutup ona daha çok uyan materyalist – pozitivist- egzistansiyalist görüş bağlamında “iç ben”i üzerinde duracağız. Bilinç ve iradenin tavrına bağlı olarak “eyleyen süje” ve “eylenen süje” şeklinde benlik kırılması / bölünmesi yaşanır ve belki de son tahlilde intiharın kapısını açan veya kapatan bu aşamadır.

Anahtar Kelime: Beşir Fuad, İntihar, Ölüm, Felsefe, Pozitivizm

ABSTRACT

Each suicide case is a sign of various psychological, spiritual, mental and neurotic clashes for the agent while at the same time it brings a source of deep sorrow and self-questioning with the sense of guilt for the surviving. This trait of human being -maybe the only creature to have the will to his own existence- might explain the equipollence of suicide with destruction and chaos. Suicide may be rooted in psychologic, philosophical, material or a daily routine causes. When the individual places these problems at the center of his/her life, overestimates, and becomes an object of this obsession, the chaos and a following destruction is inevitable. In this study, we will endeavor to explain the Beşir Fuad Case consulting to the major causes of suicide. While evaluating the problems under these measures, we will focus on “inner self” of his pertaining materialist - positivist- existentialist approach. According to the attitude of the conscious and will, individual experiences splitting of the personality as active subject and passive subject; and it may be the phase opening or closing the door of suicide.

Key words: Beşir Fuad, Suicide, Death, Philosophy, Positivism

*“Adeta bu fikri (intiharı),
yaz gelirse Kâğıthane'ye gideceğim gibi telakki ettim”.*

Beşir Fuad

1. GİRİŞ

Ölüm, tüm canlılar gibi insan için de kaçınılmaz bir son, varlık dünyasındaki varoluş serüveninin bitim noktasıdır. Tarih boyunca tüm mücadelesiyle alt etmeye çalıştığı bu olgu, her defasında onu yenmiş ve böylece ölüm insanoğlunun kaçınılmaz trajedisi olmuştur. Tarih, mitoloji, sanat yaşam – ölüm mücadelesinin sayısız örnekleriyle doludur. İnsanoğlu, mutlak üstünlüğü nedeniyle ölüm olgusu karşısında bir tercih yapacaktı: ya gelip çatmasını beklemek ya da sınırlı, sonlu varlığında içrek tüm yaratıcılığıyla ona kafa tutacaktı. Bakış açısına dayalı olarak paradoksal her iki sonucu da içinde barındırır bu tutum. Bir

tarafından ölüme teslim olmakla ona karşı koymak arasında sonuç itibarıyla bir değişiklik yoktur. Her iki durumda da mutlak galip olan odur. Öte yandan ise, ölümün gelip icray-ı amel etmesini fütursuzca beklemek kendi içinde pasif bir meydan okumadır. Aynı şekilde ikinci bir meydan okuması da var insanın: kendinde gördüğü her tür yaratıcılık ve kudret ile ölümlü mücadele, yaratıcılığıyla öldükten sonra da bir nevi ölmemesi ölüme karşı onun geliştirebildiği yegâne varoluş biçimidir. Bu ise onun ölüme karşı olan üstünlüğüdür. Yanına “zaman”ı da alan ölüm uğradığı her yeri adeta viraneye çevirirken, ölümlü insanoğlunun yarattığı medeniyet bir zafer işareti gibi parlamaktadır. Bu ise, bir bakıma sonlu olanda sonsuzluğu, fanide ebediyeti, kısıtlı olanda sınırsızlığı yakalamak anlamına gelir. Yaratılarıyla doldurduğu tarihselliği hangi seçimi yaptığının en güzel göstergesidir. Meydana getirdiği her bir yaratısı bu trajedisine karşı hayat alanına doğru yaptığı hamleler olur. Hayat alanına yapılan her hamle -zaman durdurulamadığına göre- anı sonsuzluğa taşıma ya da daha iyi bir deyimle an içinde sonsuzluğu yakalama adına yapılır. Böylece, ölüm olgusunun bıkmadan tehdit ettiği hayat, sonlu ve kırılabilir yapıya rağmen sonsuz anlam ve değer katmanlarıyla zenginleşerek yaratılarında sonsuzluğa uzanır. Bu, belki de insanoğlunun ebedi trajedisi olan ölüme karşı elde ettiği tek zaferidir. Ama her şeye rağmen ölüm bir yüzleşmedir. Sonlunun sonsuzlukla, varlığın yoklukla, bedeninin bedensizlikle, yaşamın ölümlü randevusudur.

Doğal ölüm ile bilinçli niteliği yüzünden en anlamlı objesi olan insan arasında böylesi bir ilişki varken, doğal olmayan ölüm yine bu bilinçli objenin bir tavrı, seçimi, tutumu sonucu meydana gelir. Bu yönüyle intihar, ölüm-hayat karşıtlığının en keskin ve dramatik noktasında konumlanır. Bir yanda, hiç pes etmeyecek ölüme karşı bedensel varoluşa dayanmayan bir tinsel varlık biçimiyle meydan okuma yaparken insanın temel enstrümanı bilincidir. Öte yandan, paradoksal bir tutumla aynı enstrümanı, az önce yaşam adına yaptığı tüm çabaları bu sefer ölüm için kullanmanın peşine düşer. Yaşamına son verme iradesine sahip tek canlı olarak insan için bilinci, onun hem cenneti hem cehennemi olur.

Bilinçli bir varlık olan insanın intiharı seçmesi, belki de ölümlü insanın en korkunç sonudur. Belirlediği trajedisinin kucacağına kendi seçimiyle atlar. Ona giden yollar şiddetli, keskin ve onmaz ruhsal acılarla doludur. İçine düştüğü bu boğuntu hali kişisel ve dile getirilemez nitelikleriyle ön plana çıkar. Böyle bir ölüm, geride kalanlar için anlaşılabilir ve acıyla dolu yoğun bir süreci getirdiği kadar suçluluk duygusunun yaşanmasına neden olan bir içsel sorgulamayı da beraberinde getirir. Böylece intihar, bilinçliler dünyasında nereden bakılırsa bakılsın bir yıkımı barındırır.

İntihar eylemini kategorik anlamda bir sınıflandırmaya tabi tutmak gerektiğinde nedenleri bakımından dört eylem türünü belirleyebiliriz:

1. Normatif değerlerin veya toplumsal sistemin tetiklediği intiharlar. Bunlar onurunu, sınıfsal kimliğini kaybetme; toplumsal rolünde uğradığı başarısızlık; toplumsal değerlerin şiddetle karşı çıktığı ve asla kabul etmeyeceği tecavüz, ihanet, hırsızlık gibi bir eylemin gerçekleşmesi, dış kökenli moral veya fiziksel şiddet sonucunda olan intiharlardır. Bunların temel karakteristiği intihara götüren faktörlerin öznenin uzak, dış kaynaklı oluşudur. Edebiyatta modernite öncesi zamanların intiharlarıdır.
2. Duygusal baskının tetiklediği intiharlar. Bireyin duygusal anlamda yoğun bir ilişki ve bağlılık kurduğu objeyi veya durumu kaybetmesi sonucu gelişen intiharlar. Bunlar evlat acısı; ana-baba, sevgili kaybı; yurt, vatan özlemi gibi gurbet acısı; mal-mülk, şöhret, ülkü, inanç... vb. kaybı. Bu sınıfın temel karakteristiği ise, intihar nedenlerinin bizzat özne kaynaklı oluşudur. Edebiyatta modernite öncesi zamanların intiharlarıdır.
3. Psikopatolojik intiharlar. Akıl veya ruhsal hastalık sonucu meydana gelirler. Paranoya, şizofreni gibi patolojik rahatsızlık sonucu olan intiharlar veya monotonluk, melankoli, yalnızlık, anlamsızlık ve saçmalık gibi duygular sonucu oluşabilen anksiyete, ağır depresif ve obsesif durumlardaki intiharlardır. Nedensiz intiharlar sınıfına girerler. Edebiyatta hem klasik hem de modern zamanların intiharlarıdır.
4. Modernite itkisiyle “Benlik” arayışı sonucu olan intiharlar. Çoklu gerçekliğin hüküm sürdüğü modern toplum yapısında “Ben algısı” ve “Benlik” probleminin çözümünde arayışların sonuçsuz kalması halinde olur. Başka deyimle, varoluşsal arayışın kısır döngüyle sonuçlanmasıyla benliğin askıda kalması hali. Böylesi bir alanda “Ben” ne önceki haline dönebilir, çünkü değişmiştir; ne de önündeki anlamsız, çok verili, çok yapılmış varoluşsal gerçeklik içinde kendini konumlandırma ihtimali vardır. Gelişen çoklu gerçeklikli varoluşsal yapı içinde Ben’in kendini konumlandırılmaması sonucu anlam ve aidiyet duygusunun yitimiyle varoluşsal boşluğun tetiklediği intiharlar bu sınıfın en belirgin nitelikleridir.

Edebiyatta modernite ve çoğunlukla sonrası zamanların intiharlarıdır.

Böyle bir sınıflandırma yapmamıza rağmen herhangi bir intiharı yalnızca bir tek nedene veya kategoriye sokmak neredeyse imkânsızdır. En tipik denebilecek intihar olaylarını bile şu veya bu nedene bağlamak son derece zordur; doğru da değildir. Bunun en önemli nedeni ise, çok yönlü, son derece kompleks yapısıyla bir varlık muamması olan insanoğlunun kendisidir. Kendisini tanımlarken bile zorluk çeken, hatta kendisini eşleyip sorguladıkça kendi kendisine yabancı olduğunu keşfeden insanı intiharından sonra başkalarının ona bir yer ve kimlik tayin etmesi, onu anlamlandırıp bir sınıf veya kategoriye yerleştirmeye çalışması ona ait gerçekliğin ancak çok küçük bir yönünün ifşa çabası olarak görülmelidir.

2. İLK TÜRK POZİTİVİST VE NATÜRALİSTİ BEŞİR FUAD

İntiharıyla Türk edebiyat tarihinin trajik sayfalarından birine konu olan Beşir Fuad, bu eylemiyle büyük yankılar uyandırmış, dönemin kalem arkadaşları ve aydınları arasında büyük üzüntüye neden olurken, İstanbul'da da bir intihar salgınına sebep olmuştur. Tanpınar'ın deyişiyle, bu "ilim mistiği"ni¹ intihara götüren nedenler neydi? Yukarıda verdiğimiz intihar türlerinden hangisine girer onunki? Bunların biri, birkaçı veya hepsiyle mi ilgilidir? Yazarın intiharına girmeden evvel, onu tanımanın konuyu aydınlatması bakımından faydalı olacağını düşünüyoruz.

Maddi açıdan varlıklı bir ailesi olan Beşir Fuad öğrenimine Fatih Rüştüyesinde başlar. Ailesinin Suriye'ye geçmesiyle öğrenimini buradaki Cizvit okulunda sürdürür. Bu okul yazar üzerinde önemli etkiler meydana getirecektir. Fransızcayla ilk tanışması, rasyonel bir dünya görüşü benimsemesi, zayıf irade ve inanca sahip bir insan olarak yetişmesinin sebep olmuştur bu okuldaki eğitim. Orhan Okay'a göre, Cizvit Mektebi dini hislerini zayıflattığı halde millî duygularına etki edememiştir.² Yazar kısa süren yaşamına basılmış on beş kitap ve iki yüzden fazla makale sığdırmış. Batı'lı yazarlardan çeşitli tercüme yapılmış, *Victor Hugo* ve *Voltaire* adında iki biyografi yazmıştır. Ayrıca, *Beşer* adlı kitapla, Jean Masse'den tercüme ettiği *Bir Lokma Ekmeğin Tarihi* ve Almancadan tercüme ettiği *Kalp* adlı kitaplar fizyolojiyle ilgili eserlerdir. Bunları pozitivist görüşlerine mesnet yapmak üzere hazırladığını düşünmek yanlış olmayacaktır.

Beşir Fuad yazdığı makale ve kitaplarda sürekli olarak materyalizm ve pozitivismden bahsederek doğruluğun ve gerçekliğin burada aranması gerektiği üzerinde durur. Okumuş olduğu kaynakların çoğu da hep bu yöndedir. Bir materyalist ve ateist olan Ludwig Büchner'den çok etkilendiğini, onu birçok yazısında andığını, fikirlerini paylaştığını belirtir Orhan Okay. (Okay,184-185) Felsefede metafiziğin yerinin olmadığı, felsefenin ancak bilimsel esaslar üzerine temellendirilebileceği düşüncesine büyük bir ciddiyet ve ısrarla duran yazar, 18 ve 19. yüzyıl materyalistlerinden Spencer, S.Mill, Diderot, D'Alembert, de la Mettrie gibi filozoflardan sıklıkla bahseder ve fikirlerini onaylar. De La Mettrie'ye göre insanlar ancak Allah'ı inkar ederek huzura kavuşabilirler. Öte yandan, B. Fuad'ın ondan bahsederken hak ettiği şöhreti alamamış büyük bir filozof olarak bahsetmesi fikirlerinin seyrini göstermesi bakımından kayda değerdir. (Okay, 187).

Bilindiği gibi, pozitivism ancak deneysel olanın tek gerçek olduğunu, yani bilimsel bilginin sağlam bilgi olduğunu ileri sürer. Buna göre, din ve metafizik bir vehim ve yanılmacadan başkası değildir. Asıl olan fiziksel ve maddi dünyanın gerçekleridir. Ulaşılan çağda gözlem ve deney insanlığa kurtuluşun yolunu açmıştır. Beşir Fuad da bu pozitivist görüşlere yürekten inanmış ve yazılarında bu görüşleri sıklıkla savunmuştur. Orhan Okay, yazarın etkilendiği kaynakları anlatırken şu açıklamada bulunur: "*Ama materyalizmden çok pozitivism'e bağlıdır. Çünkü materyalizm de bir bakıma spiritüalizm gibi bir felsefe sisteminden ibarettir, teoriktir. Halbuki pozitivism tecrübeye müstenittir. Beşir Fuad pozitivism'in kurucusu A. Comte'ün ve onun muakkipleri olan Littré, Cl Bernard, Spencer, S. Mill ve Lewis'in hemen bütün eserlerini okumuş ve benimsemiştir. Fazlı Necib'e de eserlerini okumasını tavsiye etmiştir.*" (Okay, 187)

Telif veya tercüme olsun, yazarın kaleme aldığı eserlerde de aynı çizgi ve duyarlılık görülür. Örneğin *Beşer* adlı fizyoloji kitabında, pozitivistlerin temel görüşlerini dile getirir. Zihinlere kazınmak istediği asıl nokta, fen bilimlerindeki mekanizmanın aynısının insan hayatında da mevcut olduğudur. "Bedende ve hayatiyette esrarengiz ve metafizik birtakım sebepler aramanın faydası yoktur. Maddeye ait kanunlar aynen burada da caridir." Bu düşünceler Beşir Fuad'a asrın pozitivist tıp alimi Claude Bemard'dan gelmektedir. (Okay, 106) Ona göre insanlar önce fizyolojiye en sonra edebiyata yer vermeleri gerekirken bunun tersi olmuştur. "*Reva midir ki zihinlerimizi mevzun ve mukaffa ebyatla (beyitlerle) dolduralım, tesirat-ı kalbiyyeye dair (kalbi*

1 - Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyat Tarihi*, Çağlayan Yay., İst. 1997,s.300.

2 - Orhan Okay, *Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti*, Hareket Yayınları, İst. 1969.s.58.

etkileyen) bir takım evhamat-ı şairane (şairce kuruntular) ile fikirlerimizi tağlit edelim (bozalım) de bu uzvun vazifesi neden ibaret olduğunu bilmiyelim?" (Okay, 105)

Almancadan tercüme ettiği *Kalp* adlı kitabında da bu organın fizyolojik bir yapıdan ibaret olduğunu, mekanik bir görevle kanı pompalayan bir tulumba olduğunu söyleyerek edebiyatta bahsedilen duyguların merkezi görüşünü reddeder. Bunun ötesinde, edebiyatçıların söylediklerinin hiçbirisinin kalple ilgisinin olmadığı fikrini ısrarla savunur. (Okay, s.110-111)

Türkiye'ye natüralizmi ilk getiren eser olarak bilinen *Victor Hugo* adlı biyografisinde ise, sanat anlayışı ve hakikat arayışı Hugo'yla tam ters yönde olmasına ve çoğu kez eserde yermesine rağmen onu takdir ettiği yerlere de rastlıyoruz. Bu gibi yerlerde, çoğunlukla Hugo'nun Fransa'da romantik edebiyatın kurucusu olduğu, hayal ve santimantalizme çokça yer verdiği, sübjektivizmi öne çıkardığı için eleştiriler yağdırsa da onun bu denli şöhretli oluşunu eserlerinde yer yer gerçekçi tutumuna ve edebiyatta yenilikçi ve devrimci oluşuna bağlar. Yani Beşir Fuad için, Hugo'yu asıl Hugo yapan bunca eseri değil, kendi görüşlerine uyan yenilikçiliği, eski klasik mektebe karşı çıkışı, toplumcu gerçekçiliği ve sanattaki devrimci tutumudur. "*Hugo'nun dehasına inanan Beşir Fuad, O'nun müspet ilimleri tahsil ederek, edebiyatı hayale sürüklememiş olsaydı, düşüncesiyle daha büyük bir sanatkâr olabileceğini iddia eder. Buna rağmen Hugo, bizdeki hayalperest şairlerden daha fazla müspet görüşe sahiptir.*"³ Bu eserinde Hugo'dan bahsederken çoğu kez sözü romantizm - natüralizm karşıtlığına getirerek yeni mektebi ve onun kurucusu olan Zola'yı ve görüşlerini över.

Kısaca Beşir Fuad, yazdığı kitap ve makalelerinde her mevzuyu pozitivizmi ve natüralizmi övmek için fırsata çevirmekte ve hakikat arayışında pozitivist görüşün eşya ve madde için belirlediği ilkelerin sosyal alanda da aynen geçerli olduğunu, bunun dışındaki açıklamaların birer vehim ve hayalden ibaret olduğunu ispata çalışmaktadır. Bu anlamda, intiharı uygulayış biçimi ve düşünceleri, cesedinin tıbbiyeye kadavra olarak hediye edilmesi konusundaki vasiyetini göz önüne aldığımızda inandığı davaya olan sadakat ve samimiyetini teslim etmek gerekir: "*Bir edip, zekaca bir fen adamından üstün olsa bile biz, insanları, zekanın üstünlüğü değil medeniyete hizmeti ile ölçmeliyiz.*" (Okay, s.146)

3. HEDONİST BİR ÖLÜM VEYA İNTİHARI KAHKAHAYLA KARŞILAMAK

Yazarın intiharıyla ilgili olarak görünürde bir takım nedenler sıralamak mümkündür.

Öncelikle yazar, natüralist düşüncelerinin de etkisiyle kalıtım konusunu son derece önemsemektedir. Psikiyatri hastası (hezeyan-ı tezallümi: délire de persécution) olan annesinin durumu kendisini çok endişelendirir. Onun asıl korktuğu annesinden genetik yolla aynı hastalığın kendisine geçmiş olma ihtimali. "*Kütüb-i tıbbiyeye vukufum hasebiyle cinnetin irsen intikal eder bir hastalık olduğunu dahi bildiğim cihetle merakım tezayüt etti. Bu merakın tabii bir su-i tesiri oluyordu.*" (Okay, 81) Nitekim annesi cinnet geçirerek ölmüş kendisini de bu son için şartlandırmıştı yazar. O günün meşhur psikiyatri uzmanı İtalyan Mongéri'ye başvurur. İlk olarak, sülük tedavisi olur. Ardından eğlence dünyasına girmesinin olumsuz düşüncelerini dağıtacağını salık veren doktorun tavsiyesine uyar. Böylece düzensiz bir aile hayatına ek olarak kendisini sefahate bırakır. Bu dönemde edindiği metreslerle babasından kalan yüklü mirası boş yere harcamaya başlar. Son olarak edindiği bir metresten bir kız çocuğu olur ve bu ona daha büyük sıkıntılar yaratır. Böylece yazar, bir taraftan eşi, diğer taraftan metresi arasında kalır. Her iki taraftan gelen şikâyetler karşısında sıkıntılar yaşadığını anlatan yazar, A. Mithat'a yazdığı mektupta, "*Ben iki cami arasında binamaz gibi kaldım. Hiç birine dert anlatmak mümkün değil. İşte şu birkaç hafta zarfında böyle bir müşkül mevkide bulunmağa başladım. Bundan kurtulmağa çare olarak intihardan evla bir şey görmedim. Ama intihar fikrim bir kaç haftalık değildir.*"⁴ Kendisini çıkmazda bulan yazar, çare olarak servetini mirasçıları arasında paylaşmayı ve bir sene daha yaşamayı, ardından da son noktaya geldiğinde intihar etmeyi planladığını belirtir.

Şiir ve hakikat ile Voltaire üzerine yapılan münakaşaların can sıkıcı bir mahiyet alması, eleştiriler, alaylar, hicivler, üst üste gelen yorgunluklar da yazarı bir dereceye kadar sıkıntıya ve huzursuzluğa düşürmüştür. Yazarı hayattan soğutan bir başka olay da çok sevdiği annesi ve iki yaşındaki oğlu Namık Kemal'in ölümleridir. Annesi intiharından yaklaşık bir sene önce ölmüştü. Bir başka sebep, 'insanın bir diğer hayata başlamayacak olması' inancıdır. Pozitivist ve natüralist fikirleri olan yazar dinle arasına önemli mesafe koymuş, Hristiyanlık aleyhinde görüşler beyan etmesine rağmen İslam'la ilgili görüş bildirmemiştir.

3 - Hüseyin Saraç, *Hayaliyyun-Hakikiyyun Tartışmaları İçinde Beşir Fuad*, bunun için bkz: <http://www.dergizan.com/2017/02/04/hayaliyyun-hakikiyyun-tartismalari-icinde-besir-fuad-huseyin-sarac/>

⁴ Daha geniş bilgi için bkz. Orhan Okay, s.82-83.

Muhtemelen dönemin gelebilecek tepkilerinden kurtulmak için susmayı bir yöntem olarak tercih etmişti. Bu materyalist düşünceleri belki de içten içe ona ölmüş bedeninin canlısından daha faydalı olacağı inancını aşıyordu. Nitekim, bu intihar teşebbüsünü o, bir deney olarak görmüş ve son anlarında yaşadıklarını kaleme almaktan çekinmemiştir. Böylelikle kendisinden sonra gelenlere bir vesika bırakacağı gibi, bilime de büyük hizmetler yapacaktı.

Ayrıca, yazarın intihar ederken, bu fiilini büyük soğukkanlılıkla anlatması, hayata, topluma ve geride bıraktığı hiç bir şeye rağbet etmemesi, kendi ölümünü adeta bir laboratuvar mekanında deneysel yolla yapması, kendisine uyuşturucu enjekte edip bileklerini ve boğazını kesmesi, odasına girmek isteyen ev halkını çalışıyorum bahanesiyle savuşturması, yazdığı notta cesedinin kadavra olarak kullanılmasını istemesi, bütün bunları kahkahayla ve hiçbir pişmanlık duygusu olmadan yapması, yazarın intiharını sıra dışı ve kendine özgü nitelikleri olan bir vaka olarak karşımıza çıkarır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi intihar vakalarını bir tek nedene bağlamak insanın kompleks yapısı nedeniyle imkansız denecek kadar güçtür. Başta psikik ve zihinsel yapısının durmak bilmeyen değişkenliği, farklılığı, olaylara yer ve zamana bağlı olarak tepkiselliğindeki çeşitliliği gibi bizzat süjeden kaynaklı etkenleri olduğu kadar, dış kaynaklı (obje veya durum) bir dizi nedeni de hesaba kattığımızda, bir intihar vakasını belli veya yalnızca bir tek nedene dayalı olduğunu kesinlemek oldukça zordur. Böyle olmakla beraber, her bir intihar vakasında tetikleyici bir temel neden öne çıkar ve ikincil nitelikteki nedenler bunu besleyen faktörler olarak yerlerini alırlar. Varoluşçuların tümünden karşı çıktığı bir görüşe göre (Hobbes, Rousseau gibi...), her insanda iyi ile kötü, şeytan ile melek, dahi ile aptal, cani ile kurtarıcı gibi zıt nitelikler bulunmaktadır. Hayat biçimi ve diğer tüm dış faktörler kiminin baskılanmasına kiminin ön plana çıkmasına neden olur. Konuya bu açıdan yaklaştığımızda karşımıza iki türlü bir izah yolu açılmaktadır.

Egzistansiyalistlere göre insan önce dünyaya bir varlık olarak gelir ve bundan sonra kendini yaratır. Eğilimleri, istekleri, tercihleri, korkuları, bakış açısı gibi tüm tinsel yönleri kendi kazanımları ve tercihleri ışığında oluşur. Çünkü bir *tabula rasa* (boş levha) olarak varlık alanına fırlatılan insanın doğasının temel niteliğinde *varlık özden önce gelmektedir*. O, ancak var olduktan sonra kendi kendini gerçekleştirecek, *özünü* oluşturacaktır. Bu anlamda Beşir Fuad'ın intiharında negatif bir diyalektiğin işleyişini görürüz. Kişilik ve benlik oluşturma ve kendini yaratma sürecinde yaptığı her bir tercih sonraki olumsuz sonucun aktörü olur. Beşir Fuad, kurduğu olumsuz diyalektikle, annesinden tevarüs ettiğine inandığı psikik hastalık vehmine kapılır. Bu yanılsama onu doğal olarak huzursuzluğun, endişenin ve korkunun alanına sürükler. Varoluşla, yaşamla olan bağlarının zayıflamasına neden olur. Eğlence hayatına atılmak ile metres tutmak yine kendi özgür seçimidir. Bu da başına bir dizi sosyal sıkıntının gelmesi, kendi deyimiyle *“iki cami arasında binamaz”* kalması sonucunu getirir. Aynı olumsuz diyalektik süreci dönemin yazarlarıyla yapmış olduğu atışmalarda, tenkitlerde, ilzamlarda da görüyoruz. Tartışmaları körükleme ve devam ettirme konusundaki tercihi bir kez daha kendisine olumsuz bir sonuç getirmiş ve yaşamın ortasından ölümün kıyısına taşımıştır. Felsefi bir görüş olarak değil ama teorik bir postulat olarak varoluşçuların görüşünü Beşir Fuad'ın din, inanç, fizik, metafizik konularındaki kanaatlerine uygularsak yine karşımıza aynı sonuç çıkacaktır. Egzistansiyalistlerin felsefi ve bir dünya görüşü açısından Tanrı inancını, dini ve metafiziği inkar ettiklerini bir yana bırakırsak, yalnızca varoluşçu diyalektiği kendi teorik çerçevesi içinde bu alana uyguladığımızda şöyle bir tablo çıkar karşımıza: kendini gerçekleştirme süreci içinde yapmış olduğu tüm seçimlerde kendisinin özgür olduğu, varoluşsal açıdan kimseye veya bir makama hesap mecburiyeti olmadığı, başka bir öte âlemin olmadığı, bir bitki gibi yaşayıp sonra ebediyen yok olunduğu, dolayısıyla varlığıyla ilgili her tür seçimi yapma hakkına sahip olduğu şeklinde bir sonuca ulaşır. Bu olumsuz diyalektik süreç, bir kez daha onun yaşamla olan bağlarının zayıflamasına, varlıkla yokluk arasında bir fark olmadığı sonucuna götürür.

Bu çerçevede üzerinde durulmayı hak eden bir nokta olarak *“özgürlük”* kavramına değinmek gerektiğini düşünüyoruz. Bilimi ve gerçekliği pozitif bilimlerden ibaret gören Beşir Fuad'ın kendisiyle metafizik, Tanrı ve inanç arasına büyük mesafeler koyması kaçınılmaz bir sonuçtur. Böylesi bir varoluş biçimi, bir yanda kişiye evrende bağımsız ve özgür olduğu fikrini vererek en azından kendisi hakkında her türlü karar verebilme yetkisini verir. Diğer yanda ise, bu kendi başınlık ve kendi kendine sahip olma bilinci ontolojik bir korku ve dehşeti de beraberinde getirir. Varlık dünyasındaki bu *“yalnız”* hali, şeyler, nesnelere dünyasında kendinin de bir şeyden, bir nesneden ibaret olduğu düşüncesine taşır. Böylece, hem nesneleşmenin getirdiği hiçlik, değersizlik duygusu, hem de yalnızlığın verdiği ontolojik korku kişide varlığını, yaşamını sürdürmeye değip değmediği sorgulamasına götürür. Pek de farklı olmayan gerekçelerle, Camus'nün felsefenin temel sorunu dediği intiharın sorgulanmasına yol açar. Ancak, Camus, her şeye rağmen intiharı bir çıkış yolu olarak görmez. Bu noktada, Sartre'ın düşüncesi böyle bir ontolojik

psikoza düşmüş kişi için daha anlamlı görünmektedir: “Özgür olmak, içinde belirlenen tarihsel dünyayı seçmek değildir -bunun hiçbir anlamı olamazdı-, ne şekilde olursa olsun, dünyanın içinde kendini seçmektir.”⁵ Böylece, özgürlüğü, koşulları seçmek işi değil, koşullar içinde seçimde bulunmak olarak tanımlayan Sartre, intiharı bir vazgeçiş, bir kaçış, bir teslimiyet olarak değil, varoluşsal bir sorgulama gibi değerlendirir ve bunu daha çok bir başkaldırı olarak görür. Ona göre intihar, “zaten gerçekleşmiş olan tinsel ölümün, bedensel ölümle sembolik ve gösterişli bir anlatıma dönüşmüş halidir”.

Selahattin Hilav, yazarın intiharını değerlendirirken o dönem yapılmış “inanç buhranı” şeklindeki değerlendirmelere karşı çıkar ve bunu seçme özgürlüğü’ olarak değerlendirerek Sartre’ın görüşüne yakınlıştır: “*Beşir Fuad’ın intiharında A. Mithat’ın ve yoldaşlarının sandığı gibi düşüncelerinin doğurduğu kaçınılmaz sonuç bir tür sürüklenme değil, tam tersine bilimsel bilgilere dayanan bir dünya görüşünden kaynaklanan bir seçme özgürlüğü, yani, yaşamı ya da ölümü seçme özgürlüğü söz konusudur. Nitekim Beşir Fuad’ın bilimsel bir deney yapar gibi intihar etmesi, intiharına iki yıl önce karar verip belli bir tarih saptaması cesedini Mektebi-i Tıbbiye’de öğrencilere teşhir dersinde yararlı olsun diye bağışlaması, intiharından söz ederken “Bu fikri, yaz gelirse Kâğıthane’ye gideceğim gibi telakki ettim” demesi, tartıştığı şairlerin intiharı konusunda çıkaracakları söylentilerle alay etmesi, saydam bir bilincin ve gelişmiş bir bireyin öz yaşamı konusunda karar veren özgürlüğünün sonucudur*”⁶

Bu izah tarzında dikkatimizi çeken en önemli nokta, intihar vakasında hiçbir faktörün diğerinden daha önemli veya büyük bir yer işgal etmediği, olumsuz bir diyalektik işletilerek yapılan seçimler sonunda Sartre’ın *bulantı* dediği noktaya ulaşıldığı ve bunun sonucunda olayın gerçekleştiği gibi bir sonuç çıkar. O halde, özgür iradeyle yapılan seçimler, kişinin kurtarıcısı veya celladı, cenneti veya cehennemi, meleği veya şeytanı olabilir.

İkinci izah tarzında ise, insana doğuştan beri gelen psişik, mental, fiziksel gibi çeşitli donanımlara sahip olduğu, bu donanımların iradeyle birlikte veya en az irade kadar hayatına yön verdiği şeklindedir. Bir eyleyen ve eylene aktör olarak süje, bir yandan doğuştan getirdiği donanımlarının itkisi, diğer yanda ise dış faktörlerin üzerinde yarattığı etki ve baskıların sonucu seçim ve karar aşamalarını gerçekleştirir. Eyleyen süje olarak *özünde* yer alan kanı, inanç ve eğilimleriyle olaylar ve olgular karşısındaki seçim ve karar aşaması, eylene süje kimliğiyle ikincil faktörlerin itkisi altında başka bir seçim ve karar aşamasına gelir. Böylelikle, ikili bir yol kavşağında bulur kendini. Bu ikili kavşak bazen örtüşebildiği gibi bazen de ayrı olabilir. Örtüştüğü durumlarda iç benliğin seçim ve karar aşaması net ve kendinden emindir. Karşıt olduğu durumlarda ise, tedirginlik, kararsızlık ve çelişki doğar. İnsan psikesi bu karşıt durumu izale etmenin yolunu arar. Bu durumda, baskın gelen, daha iyi beslenmiş olan ve iç benine kendisini kabul ettirmiş olan taraf kazanacaktır. Böylesi bir durumda yapılan seçim, birincisi kadar kesin ve sarsılmaz olmazsa da karar verme sürecini tamamlar.

Bunu, Beşir Fuad’ın intihar vakası çerçevesinde ele aldığımızda, eyleyen süjesinin eylene süjesine teslim olduğunu söyleyebiliriz. Eyleyen süje olarak Beşir Fuad’ın doğuştan getirdiği karakter, mizaç ve psişik yapısıyla ilgili travmatik-klinik bir durumu olduğuna dair hiçbir kayda rastlamıyoruz. Örneğin Schopenhauer, Maupassant gibi pesimist, bedbin bir ruh yapısıyla karakterize olmuş bir kişiliğe sahip olduğuna dair hiçbir veri yok. Aksine, kısa süren ömründe ve daha da kısa süren yazı hayatında son derece üretken, azimli ve dayanıklı olduğunu görüyoruz. Hasımlarının kendisini ilzam yolundaki ağır suçlamalarına aynı kararlılık ve azimle yazılar, cevaplar yetiştirdiğini biliyoruz. Hatta, intiharından kısa süre önce yapmayı tasarladığı bir dizi yazı ve telif eserlerin programını dahi yapmıştır⁷. Bununla ilgili olarak Orhan Okay şu değerlendirmede bulunur: “*Elimizde bulunan mektupları ve bazı yazıları iki seneden beri kendini intihara hazırlayan bir adam intibai vermemekte, bilakis uzun vadeli bir yazı hayatının projelerini, hazırlıklarını göstermektedir.*”⁸ Orhan Okay B. Fuad’ın mektuplarına bakarak, “*Beşir Fuad’ı intihara doğru götüren bir yorgunluk, hayata karşı bir kırgınlık, mukavemetsizlik görülmektedir*”⁹ şeklindeki değerlendirmesi yazarın tam da sözünü ettiğimiz eylene süje kimliğinin düştüğü durumu göstermektedir. Yoksa, bu durum, doğuştan sahip olduğu mizacının bir görüntüsü değil, dış faktörlerin üzerindeki olumsuz etkileridir. Eyleyen süjesinin pasif duruma düşmesi, eylene süje için bir yetki ve

⁵ -Jean-Paul Sartre, L’Etre et le Néant, Gallimard, Paris, 1943, p. 566.

⁶ - Selahattin Hilav, “Beşir Fuad ve Unutulmak”, Kavram, Temmuz 1989, S.3.

⁷ - Orhan Okay, Fuad’ın gerçekleştirmeyi düşündüğü yazma işlerini şöyle sıralar: Bunlardan fizyolojiye ait " Midenin Hadimleri " (Bir Lokma Ekmeğin Tarih i'nin devamı) , Beşer 'de bulunmayan "Tenasül" bahsi, B e ş e r 'in üçüncü cildi ; lisan öğretici kitaplardan " Usul-i Talim Miftahı ", " Fransızca Elifba "; psikolojiye ait bir eser : " Mebhas-i Ruh ". Askeri makalelerini toplayacağı " Mübahesat-ı Askeriye " ; Comte, Litte, Claude Bernard, Paul Ber, Emile Zola'nın tercüme-i halleri, Fazlı Necib'le mektuplaşmaları nihayet şiir - hakikat üzerine yapılan münakaşaları toplayan bir eser olmak üzere sayısı onu geçen bir neşriyat listesi çıkarabiliyoruz., Okay, s.80

⁸ - Okay, age. s.80

⁹ - Okay, age.,s.91.

sorumluluk alanı açar. Seçim ve karar aşaması artık bir bakıma onun tekelindedir. Ne var ki, eylenen süje doğası gereği dış etkenlerin baskı ve yönlendirmesi altındadır.

Bu ikinci izah tarzında ise, seçim yapma ve karar verme, doğuştan gelen mizaç veya karakter diye nitelendirilebilecek tüm donanımların biçimlendirdiği iç benliğe değil, aksine ikincil derecedeki dış etkenlerin baskı ve etkilerine maruz kalan pasif benliğe aittir. Böylece bu izaha göre, B. Fuad'ın intihar vakasında sorumlu olan eylenen süjedir; başka deyimle, ikincil derecedeki nedenler, dış faktörler, yazarın benliğine dıştan dayatılan olumsuzluklardır.

5. SONUÇ

Her ne kadar psikopatolojik ve felsefi etkenler yazarın intiharında daha baskın görünseler de, yukarıda belirlediğimiz kategorilerden yalnızca bir veya ikisine dahil etmek oldukça zordur. İnsan psikesi işleyişinde hiçbir zaman tek bir alana yönelmediği, duygu, duyum, sezgi, algı, görü gibi benliğe ait tüm karmaşık süreçleri değerlendirirken hangisini ne kadar kullandığı veya önemseydiği hala bir muamma olarak durmaktadır. Bir intihar vakasında psikolojik, felsefi, maddi veya gündelik sorunlardan hangisinin belirleyici olduğu bir sorunsal olarak kalmaya devam ederken, kişiden kişiye farklılık ve çeşitlilik göstermesi ise başka bir karmaşa olarak var olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Alkan, Burcu, Modern Edebiyatta Benliğin Varolma Mücadelesi Olarak İntihar, PsikeArt, Ocak-Şubat 2015

Alkan, Burcu, Sessiz Başkaldırıya Ses Veren Metinler: Edebiyatta İntihar, Notos, Kasım 2012.

Hilav, Selahattin, "Beşir Fuad ve Unutulmak", Kavram, Temmuz 1989, S.3.

Okay, Orhan, Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti, Hareket Yayınları, İst. 1969.s.58.

Saraç, Hüseyin, Hayaliyyun-Hakikiyyun Tartışmaları İçinde Beşir Fuad, bunun için bkz: <http://www.dergizan.com/2017/02/04/hayaliyyun-hakikiyyun-tartismalari-icinde-besir-fuad-huseyin-sarac/>

Sartre, Jean-Paul, L'Être et le Néant, Gallimard, Paris, 1943.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, 19. Asır Türk Edebiyat Tarihi, Çağlayan Yay., İst. 1997,s.300.

Yücel, Müslüm, Edebiyatta ölüm ve intihar, Agora Kitaplığı, İst. 2007.